

АНАЛІЗ ПАСИВІВ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ

МОЛДАВСЬКА О. В., КІЯХ Ю. В.

УДК 336.71

Молдавська О. В., Кіях Ю. В. Аналіз пасивів банків з іноземним капіталом

У статті запропоновано нову, удосконалену класифікацію банків за ступенем участі іноземного інвестора у статутному капіталі банківської установи. На основі даної класифікації проведено економіко-статистичний аналіз діяльності банків з іноземним капіталом, наведена оцінка економічних і фінансових змін, зумовлених входженням іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему та економіку в цілому, з'ясовано основні переваги та ризики присутності іноземних банків в українському банківському секторі. Проаналізовано динаміку пасивів провідних банків із західноєвропейським капіталом і найбільших російських банків у банківському секторі України. На основі виявлених тенденцій проаналізовано основні причини виходу банків із західноєвропейським капіталом з українського ринку банківських послуг і досліджено причини та наслідки інтенсивного входження російського капіталу в банківську систему України.

Ключові слова: банківська система, іноземний капітал, банки з іноземним капіталом, пасиви.

Рис.: 5. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 8.

Молдавська Олена Владислаівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра статистики та економічного прогнозування, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: helenamv74@gmail.com

Кіях Юлія Віталіївна – студентка, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: julia.kiyah@gmail.com

УДК 336.71

Молдавская Е. В., Киях Ю. В. Анализ пассивов банков с иностранным капиталом

В статье предложена новая, усовершенствованная классификация банков по степени участия иностранного инвестора в уставном капитале банковского учреждения. На основе данной классификации проведен экономико-статистический анализ деятельности банков с иностранным капиталом, приведена оценка экономических и финансовых изменений, обусловленных входжением иностранного капитала в отечественную банковскую систему и экономику в целом, выяснены основные преимущества и недостатки присутствия иностранного капитала в банковском секторе. Проанализирована динамика пассивов ведущих банков с западноевропейским капиталом и крупных российских банков в банковском секторе Украины. На основе выявленных тенденций проанализированы основные причины выхода банков с западноевропейским капиталом с украинского рынка банковских услуг и исследованы причины и последствия интенсивного вхождения российского капитала в банковскую систему Украины.

Ключевые слова: банковская система, иностранный капитал, банки с иностранным капиталом, пассивы.

Рис.: 5. **Табл.:** 1. **Библ.:** 8.

Молдавская Елена Владиславовна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра статистики и экономического прогнозирования, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: helenamv74@gmail.com

Киях Юлия Витальевна – студентка, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: julia.kiyah@gmail.com

UDC 336.71

Moldavska O. V., Kiyah Yu. V. Analysis of Liabilities of Banks with Foreign Capital

The article offers a new improved classification of banks by degree of participation of a foreign investor in the charter capital of a banking institution. Using this classification the article conducts an economic and statistical analysis of activity of banks with foreign capital, provides assessment of economic and financial changes caused by appearance of foreign capital in the domestic banking system and economy in general, reveals main advantages and shortcomings of availability of foreign capital in the banking sector. The article analyses dynamics of liabilities of leading banks with West-European capital and major Russian banks in the banking sector of Ukraine. On the basis of the revealed tendencies it analyses main reasons of withdrawal of banks with West-European capital from the Ukrainian market of banking services and studies reasons and consequences of intensive movement of the Russian capital into the Ukrainian banking system.

Key words: banking system, foreign capital, banks with foreign capital, liabilities.

Pic.: 5. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 8.

Moldavska Olena V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Statistics and Economic Projections, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: helenamv74@gmail.com

Kiyah Yuliya V. – Student, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: julia.kiyah@gmail.com

Іноземний капітал відіграє важливу роль у розвитку банківської системи та економіки, оскільки його наявність є ознакою макроекономічної стабільності країни, високого рівня довіри інвесторів до її законодавчої, виконавчої, судової гілок влади. У переважній більшості країн світу іноземні інвестиції є важливим джерелом фінансування економіки. За умов постійних дисбалансів у національній економіці, спричинених переважно відсутністю стабільного фінансування, наявність іноземного капіталу в банківській системі України дає можливість залучати необхідні ресурси на зовнішніх фінансових ринках.

Подальший розвиток банківської системи України значною мірою буде пов'язаний з глобалізаційними процесами, що відбуваються у світовій економіці. Разом з тим, зміни, які відбуваються у напрямках і темпах розвитку банківської системи, кардинально впливають на внутрішню та зовнішню економічну стабільність держави. У зв'язку з цим аналіз динаміки іноземного капіталу в українській банківській системі набуває особливої актуальності.

Серед останніх наукових праць, в яких досліджуються проблеми впливу іноземного капіталу на банківську систему України, необхідно виділити роботи таких

учених, як О. Васюренко, А. Мороз, І. Пігленко, О. Кириченко, О. Кіреєв, О. Другов, Т. Смовженко, В. Кажан, О. Павлюк [2, 4, 5, 7, 8] та ін. Ученими були розроблені стратегії входження України в міжнародний банківський простір, проаналізовані мотиви і тенденції присутності іноземного капіталу в банківському секторі України з позицій можливих ризиків для фінансової стабільності й необхідності розроблення адекватного інструментарію регулювання його присутності.

Незважаючи на значну кількість робіт у напрямку дослідження присутності іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі та перспектив подальшої присутності іноземних банків в Україні [7], ряд питань, пов'язаних з визначенням основних тенденцій розвитку іноземного капіталу та його наслідків для банківської системи України залишається неповністю дослідженим і потребують подальшого аналізу.

Мета статті полягає в дослідженні динаміки змін концентрації іноземного капіталу в банківській системі України, визначенню позитивних і негативних наслідків експансії іноземного капіталу в банківську систему України в контексті впливу на забезпечення її фінансової стійкості, фінансової безпеки держави, економічний суверенітет країни.

Для досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати існуючі види класифікації банків за критерієм капіталу та запропонувати таку класифікацію банків, яка б дозволила об'єктивно оцінити ступінь участі іноземного інвестора в статутному капіталі банківської установи. Необхідно також проаналізувати динаміку пасивів банків із західноєвропейським і російським іноземними капіталами та дослідити переваги й недоліки наявності іноземного капіталу в банківській системі України.

Класифікація банків за критерієм капіталу є важливим етапом системного вивчення процесів та закономірностей, що суттєво впливають на економічні процеси в країні. Перш за все, відповідно до визначення Національним Банком України, банк з іноземним капіталом –

це банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10% [6]. Також різні науковці наводять різноманітні класифікації банків за походженням капіталу. Наприклад, Васюренко О. В. розділяє банки за належністю капіталу на вітчизняні, іноземні та спільні за участю іноземного капіталу [2].

Як було зазначено раніше, актуальною ідеєю є розробка такої класифікації банків за походженням капіталу, що дозволить об'єктивно оцінити ступінь участі іноземного інвестора. Дослідження цього питання дає підстави для наведення класифікації, представленій на рис. 1.

З рис. 1 видно, що запропонована класифікація дозволяє розділити банки на три великі класи, кожен з яких є дуже впливовою частиною банківського сектора України. Можна стверджувати, що хоча кожний окремих банк має свою ринкову стратегію, є певні схожі риси цих стратегій, залежно від належності до одного з класів.

Найбільшу питому вагу капіталу серед банків третього класу в банківській системі України займають західноєвропейські та російські банки, тому є необхідність виділення підкласів банків під контролем іноземних власників за ознакою територіальної приналежності іноземного капіталу. Дана класифікація представлена на рис. 2.

У цій статті більш детально розглянуто ситуацію навколо банків із західноєвропейським і російським іноземним капіталом.

Процес інтеграції національного банківського бізнесу в міжнародну фінансову систему розпочався з моменту створення банківської системи та полягав у встановленні кореспондентських відносин із закордонними банками з метою обслуговування зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Поступово даний процес закріплювався членством вітчизняних банків у міжнародних платіжних системах, запровадженням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, розширенням присутності іноземного капіталу в економіці України, зокрема в банківському секторі.

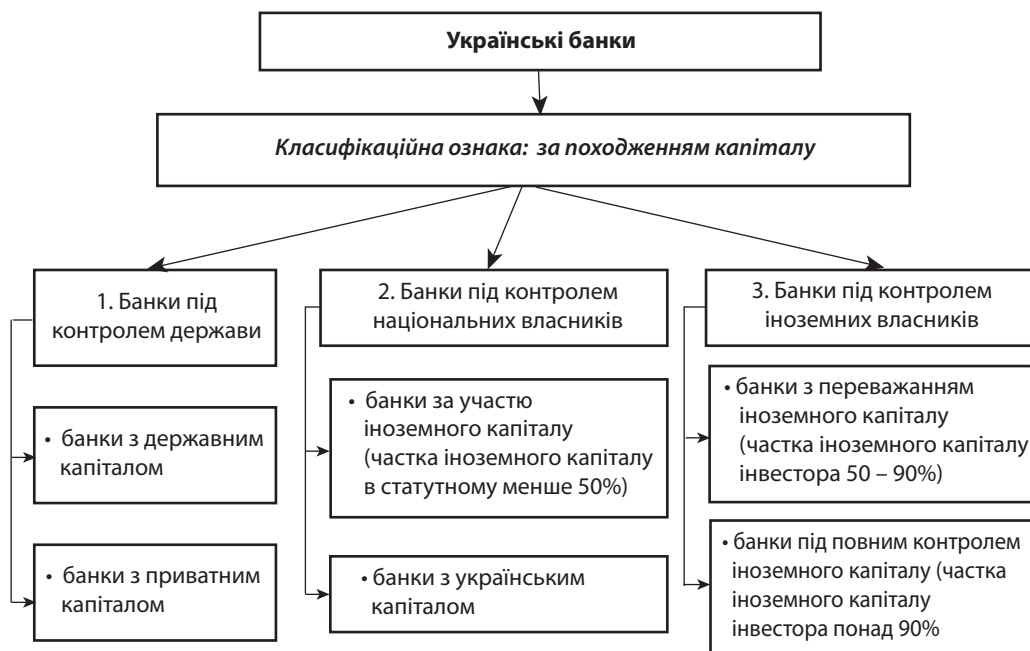

Рис. 1. Класифікація банків України за походженням капіталу

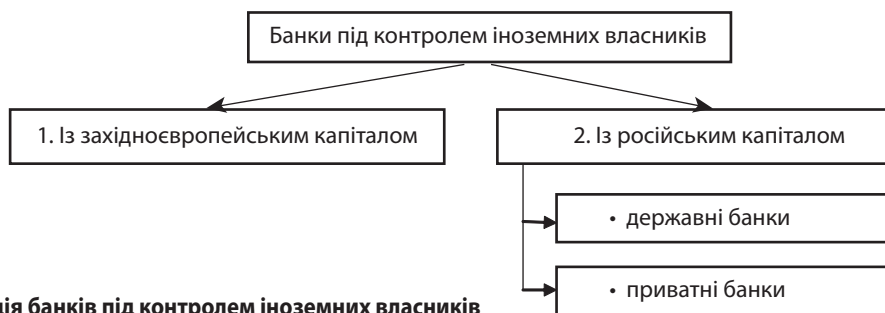

Рис. 2. Класифікація банків під контролем іноземних власників

Протягом 2005 – 2011 рр. кількість діючих банків з іноземним капіталом збільшилась із 19 до 55, у тому числі кількість банків зі 100% іноземним капіталом збільшилась з 7 до 22 банків. Майже трикратне зростання кількості іноземних банків у банківській системі України супроводжувалось чотирикратним зростанням обсягу іноземного капіталу. За результатами 2011 р. частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків України зросла до 41,9%, що є рекордним показником для незалежної України [1].

Для аналізу ефективності діяльності банків з іноземним капіталом на українському банківському ринку доцільно також оцінити частку, яку вони займають в кожній групі (згідно з рішенням Комісії Національного Банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків), і яку частку активів контролюють іноземні власники (табл. 1).

Таблиця 1

Групування банків з іноземним капіталом за їх кількістю та за розміром активів

Група банків	Загальна кількість банків у групі	Кількість банків з іноземним капіталом у групі	Частка іноземних банків у групі
Найбільші банки (Група I)	17	10	64%
Великі банки (Група II)	21	13	71%
Середні банки (Група III)	20	8	38%
Малі банки (Група IV)	116	20	17%

З табл. 1 видно, що у першій та другій групі частка банків з іноземними інвестиціями є більш вагомю, зокрема в групі великих банків частка іноземних банків займає 71%. Це свідчить про те, що банки з іноземним капіталом є досить потужними і контролюють досить велику частину активів банківської системи України, витісняючи середні та малі українські банки, що свідчить про значну ефективність їх діяльності в українському банківському секторі.

Серед основних факторів, що сприяли значній активізації діяльності банків з іноземним капіталом в Україні, можна виділити такі: позитивні структурні зрушення у вітчизняній економіці та високі темпи інфляції; активне зростання попиту на банківські послуги з боку

населення; розширення зовнішньоекономічних зв'язків українських підприємств; можливість отримання високих прибутків.

Відзначимо, що присутність іноземних банків в Україні має багато позитивних наслідків для розвитку банківської системи та економіки країни в цілому. Увійшовши на український ринок, іноземні банки принесли:

- ✦ капітал, якого не вистачало в Україні для довгострокових інвестицій;
- ✦ ліквідність, що означало збільшення фондування;
- ✦ досвід менеджменту та ведення банківського бізнесу;
- ✦ нові банківські технології, високі стандарти обслуговування клієнтів.

Усе це зробило сьогодиншній банківський сектор України висококонкурентним і більш сильним.

Процес структурної трансформації банківської системи за останні роки набув такої швидкості, що на сьогодні провідні науковці та банкіри-практики обговорюють вже нову проблему – відтік іноземного банківського капіталу, що стане джерелом комплексу якісних змін у банківській системі України [6].

Сьогодні про вихід західноєвропейських банків з українського ринку можна говорити як про тенденцію, а не як про окремі випадки. До того ж останнім часом на ньому ускладнено перспективи для зростання. З України вже вийшли німецький Commerzbank, чеський PPF Credit, шведські SEB і Swedbank, французький Societe Generale, а також австрійська група Erste. Деякі банки пройшли шлях злиття і працюють під іншим фінансовим брендом. Аналітики рейтингового агентства IBI-Rating прогнозують, що згорання банківського бізнесу в Україні міжнародними фінансовими холдингами приведе до укрупнення банківської системи шляхом злиття та поглинання банківських установ, що буде спостерігатися до 2014 р. Так, українська дочка австрійської групи Volksbank International на шляху об'єднання з дочірнім банком «Ощадбанку Росії», оскільки саме він викупив підрозділ австрійської групи [3, 6].

Проте найбільші західноєвропейські банки з розвинutoю територіальною мережею і активами понад 20 мільярдів гривень лишаються на українському ринку.

На рис. 3 представлено динаміку пасивів дев'яти найбільших банків за величиною капіталу з третього класу першого підкласу класифікації, тобто банків під контролем західноєвропейських інвесторів (рис. 1, 2). Їм належить понад 50% усього іноземного капіталу в Україні.

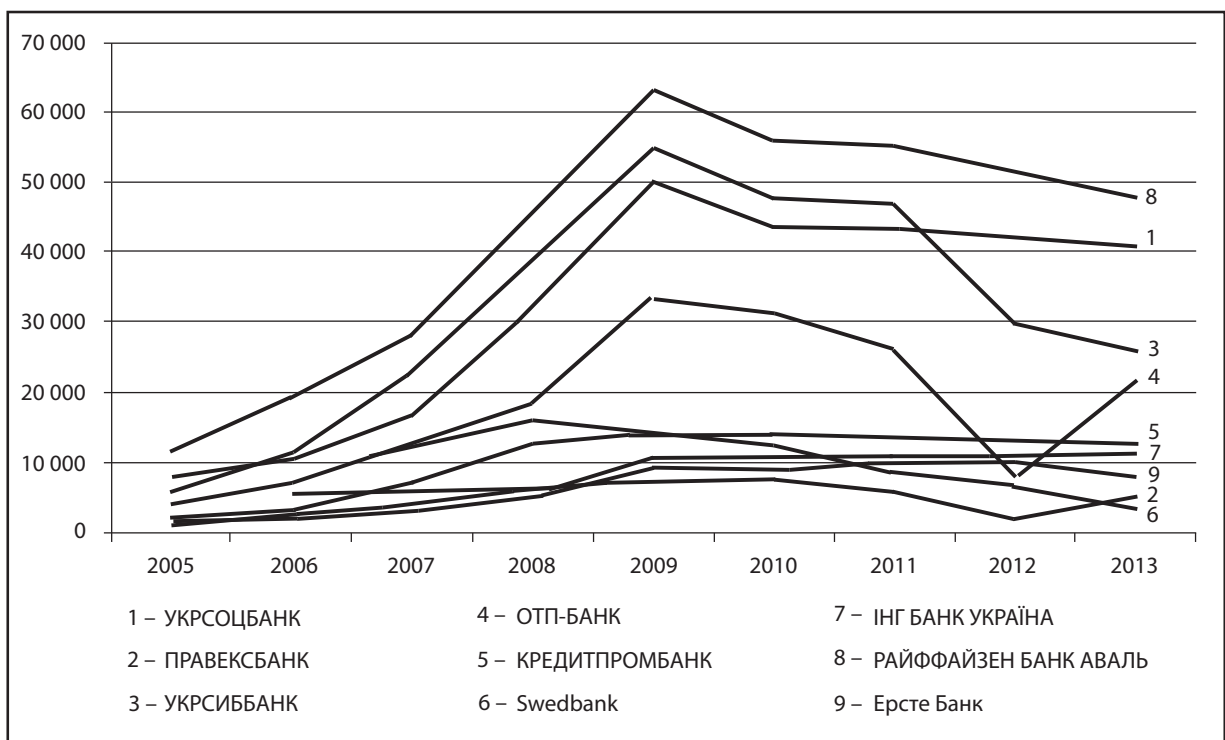

Рис. 3. Динаміка пасивів банків з іноземним капіталом

З рис. 3 чітко видно, що до 2009 р. вони стрімко нарощували ресурсну базу на українському ринку банківських послуг, але починаючи з 2010 р., спостерігаються суттєві втрати пасивів.

Тим часом, експерти називають кілька причин виходу західних банків з українського ринку, серед яких криза в Європі, політична та економічна нестабільність в Україні, а також неефективність діяльності іноземних банківських установ в нашій державі, що змусило деякі банківські групи переглянути плани розвитку на нашому ринку. Ускладнення перспектив для подальшого розвитку банків з іноземним капіталом пояснюється також тим, що багато з них займають активні позиції на роздрібному ринку, у тому числі кредитування мікробізнесу. Але незважаючи на потужну підтримку з боку материнських структур у Європі, великі іноземні банки – власники українських банківських структур намагаються позбутися своїх структурних підрозділів в Україні та зосередити свою увагу на більш прибуткових напрямках банківського бізнесу в інших країнах світу та європейському регіоні зокрема. Значні перспективи, які відкривалися перед західними банками в Україні у докризовий період, на сьогодні вже не викликають такого інтересу.

Як вважають експерти та аналітики, значний вихід іноземних банків суттєво вплине на економіку України, зокрема на її промисловість. Вважається, що саме іноземні банки здатні створити надлишкову пропозицію кредитних ресурсів для розвитку економіки країни. Зменшення кількості банків з іноземним капіталом на нашому ринку сильно насторожує українців зростаючими ризиками, а, значить, і активність населення і його довіра до банків може знижуватися. Загалом, вихід іноземних банків з українського ринку – це

негативний сигнал для нашої економіки, який говорить про те, що вона не зростає [3].

Водночас група російських банків в Україні на фоні європейських виглядає особливо контрастно: усі банки демонструють приріст активів і пасивів на українському банківському ринку. Структуру банківського капіталу України в динаміці з 2005 по 2013 рр. представлено на рис. 4.

З рис. 4 видно, що, починаючи з 2009 р., стала стрімко зростати частка іноземного капіталу в банківській системі України. Зокрема, частка капіталу російських банків у відсотках до загального обсягу по банківській системі збільшилась з 1,54% у 2005 р. до 12,28% у 2013 р. [1, 6].

Важливим фактором успіху банків із другого підкласу (див. рис. 2) стало те, що на відміну від європейських, вони пізніше та більш помірними темпами вводили свій капітал у банківську систему України і просто не встигли видати населенню тих гігантських обсягів кредитів, значна частка яких після кризи виявилась проблемною і поставила під загрозу більшість західноєвропейських банків.

Сьогодні російський капітал в Україні представляють 10 банків, які володіють 21% банківських активів в Україні, три з них – «Альфа-банк», «Промінвестбанк», «ВТБ Банк» – входять в десятку найбільших банків за критерієм статутного капіталу [1, 6]. При цьому у вітчизняній банківській системі представлено такі крупні банки Російської Федерації, як «Сбербанк Росії», «БМ Банк» і «Енергобанк». На відміну від західноєвропейських банків російські банки нарощують пасиви в банківській системі України. Динаміка пасивів вищеперерахованих російських банків на українському ринку банківських послуг представлена на рис. 5.

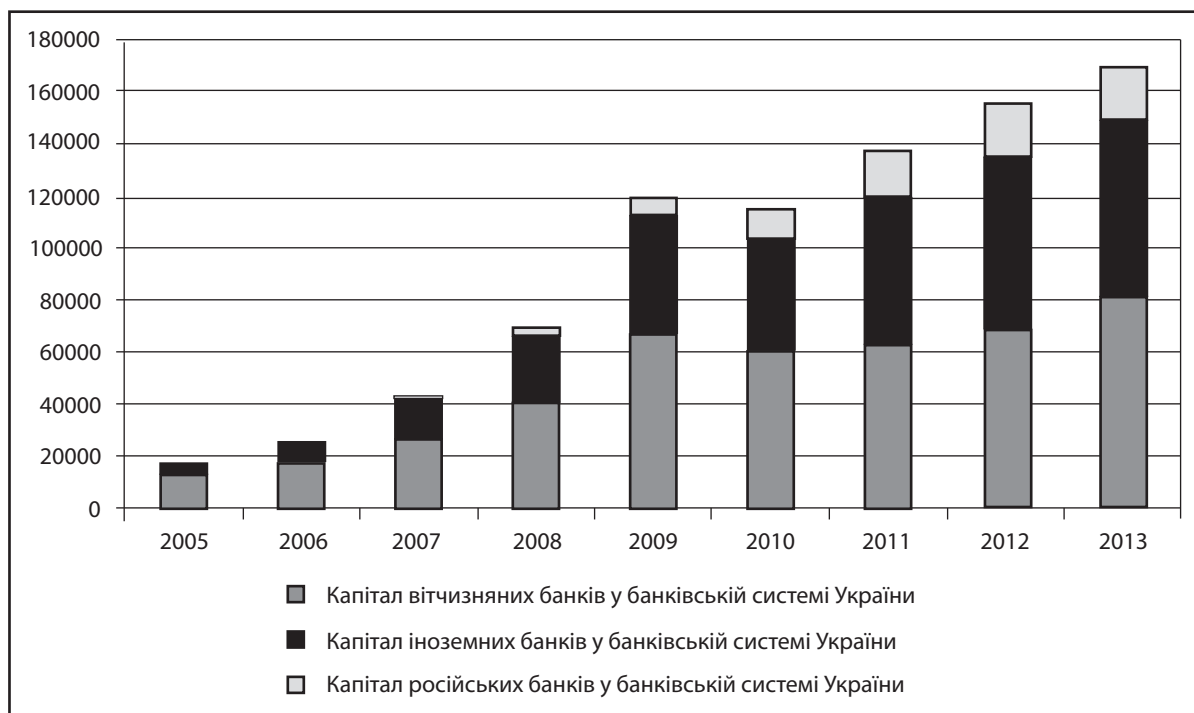

Рис. 4. Структура капіталу банківської системи України в динаміці

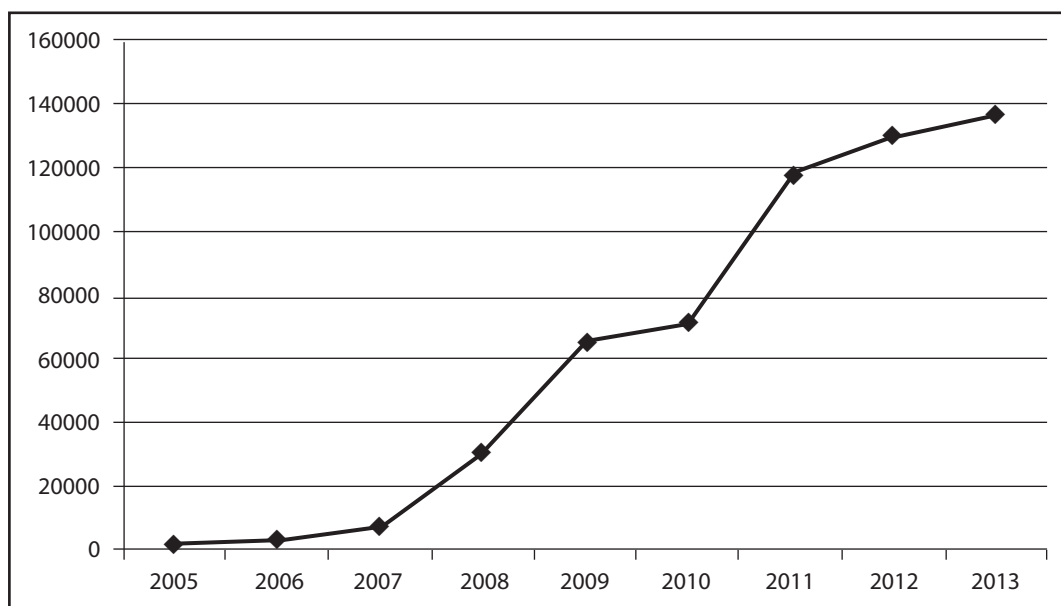

Рис. 5. Динаміка пасивів банків з російським капіталом

Швидкий ріст частки російського капіталу в банківській системі України підкріплюється геополітичними цілями їхніх власників: з одного боку, це можливість здійснювати політичний вплив, з іншого – через кредитування найпривабливіших промислових активів, зокрема стратегічних, сприяти їх переходу під контроль російського капіталу або навіть держави.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналізуючи банківську систему України в аспекті присутності іноземного капіталу, було запропоновано вдосконалену класифікацію українських банків за критерієм капіталу, яка дозволяє більш деталь-

но оцінити ступінь участі іноземного капіталу в банківській установі. У статті також був проведений аналіз динаміки пасивів банків з іноземним капіталом, у результаті чого було виявлено тенденцію до скорочення капіталу західноєвропейських банків у вітчизняній банківській системі та стрімке зростання пасивів російських банків. Слід зазначити, що зі зменшенням кількості західних інвесторів гальмуватиметься розвиток європейських стандартів ведення бізнесу, ризик-менеджменту і прозорості банків. Що стосується посилення позицій російського капіталу в банківській системі України, то це може призвести до підвищення загрози економічній безпеці держави та вимагає реалізації виваженої дер-

жавної політики з метою мінімізації негативних проявів та стимулювання позитивних зрушень від поглиблення українсько-російських відносин у банківській сфері. Тому сьогодні Україна повинна особливо уважно обдумувати кожен крок у процесі співпраці з іноземними інвесторами, а особливо з Росією, адже кожне неправильне рішення може сприяти поглибленню кризи в державі і залежності від економіки чужих країн. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Асоціація українських банків : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aub.org.ua>
2. **Васюренко О. В.** Банківський нагляд [Текст] : підручник / О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 502 с.
3. Иностранный капитал в украинской банковской системе в 2012 году: оценка профессионалов // Все о банках: путеводитель для банкиров [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.prostobankir.com.ua>
4. **Кириченко О. А.** Банківський менеджмент [Текст] : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / О. А. Кириченко, І. Гігленко, А. Ятченко. – К. : Основи, 2008. – 671 с.
5. **Мороз А. М.** Іноземні банки та іноземна валюта: окремі аспекти їх функціонування в Україні // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. пр.; Вип. 13. – К. : КНЕУ, 2009. – 313 с.
6. Національний банк України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>
7. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів : монографія / [Смов-

женко Т. С., Кіреєв О. І., Другов О. О. та ін.]; під ред. Т. С. Смовженко. – К. : УБС НБУ, 2009. – 231 с.

8. **Павлюк К. В.** Діяльність іноземних комерційних банків в Україні: тенденції та проблеми / К. В. Павлюк, В. А. Казан // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 143 – 150.

REFERENCES

- Asotsiatsiia ukrainykh bankiv. <http://aub.org.ua>
 "Inostranny kapital v ukrainy bankovskoy systeme v 2012 godu: otsenka professionalov" [Foreign capital in the Ukrainian banking system in 2012: assessment professionals]. <http://www.prostobankir.com.ua>
 Kyrychenko, O. A., Hihlenko, I., and Yatchenko, A. *Bankivskyi menedzhment* [Bank management]. Kyiv: Osnovy, 2008.
 Moroz, A. M. "Inozemni banky ta inozemna valiuta: okremi aspekty ikh funktsionuvannia v Ukraini" [Foreign banks and foreign currency: some aspects of their functioning in Ukraine]. *Finansy, oblik i audyt*, no. 13 (2009).
 Natsionalnyi bank Ukrainy. <http://bank.gov.ua>
 Pavliuk, K. V., and Kazhan, V. A. "Diialnist inozemnykh komertsiiynykh bankiv v Ukraini: tendentsii ta problemy" [Activities of foreign commercial banks in Ukraine: Trends and Challenges]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2010): 143-150.
 Smovzhenko, T. S., Kirieiev, O. I., and Druhov, O. O. *Novyi etap rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy: zrostannia uchasti inozemnykh investoriv* [The new stage of development of the banking system of Ukraine: increase the participation of foreign investors]. Kyiv: UBS NBU, 2009.
 Vasiurenko, O. V., and Sydorenko, O. M. *Bankivskyi nahliad* [Bank supervision]. Kyiv: Znannia, 2011.